

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Службен весник на Република Македонија” бр. 58/00, 44/02 и 82/08) и член 25 став 2 од Законот за основно образование („Службен весник на Република Македонија” бр. 103/08) министерот за образование и наука ја утврди наставната програма по предметот *граѓанско образование* за VIII одделение на осумгодишното основно образование, односно IX одделение на деветгодишното основно образование.

**НАСТАВНА
ПРОГРАМА**

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
БИРО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО**

ГРАЃАНСКО ОБРАЗОВАНИЕ

Скопје, септември 2009

ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ

ЗАБЕЛЕШКА:

Согласно динамиката за воведување на деветгодишното основно воспитание и образование, наставната програма за учениците во VIII одделение на осумгодишното основно училиште од учебната 2010/11 година е еквивалентна на наставната програма за IX одделение на деветгодишното основно училиште.

Според наставниот план за предметот *граѓанско образование* се планирани по 1 час неделно, односно 36 наставни часа годишно.

Наставниот предмет *граѓанско образование* во наставниот план има статус на задолжителен наставен предмет.

1. ЦЕЛИ НА НАСТАВАТА ПО ГРАЃАНСКО ОБРАЗОВАНИЕ ВО IX ОДДЕЛЕНИЕ

Ученикот/ученичката :

- да знае што е власт и како се стекнува;
- да препознава носители на власта;
- да прави разлика помеѓу законодавната, извршната и судката власт;
- да ги знае основните надлежности на носителите на власт во Република Македонија;
- да ги познава формите на учество на граѓаните во јавниот живот;
- да ги открие причините зошто граѓаните треба да ги почитуваат законите;
- да се поттикнува за толеранција во однос на поинакви погледи и ставови;
- да ја разбере улогата на Уставот и законите во современата држава;
- да го запознае меѓународното хуманитарно право и неговото значење во војна;
- да ги осознава сличностите и разликите меѓу човековите права и меѓународното право;
- да ги запознае институциите и механизмите кои ги казнуваат прекршителите на меѓународното право;
- да формира ставови за вредностите на човечкиот живот;
- да покажува подготвеност за мирно решавање на конфликтни состојби предизвикани од културни, етички и религиозни разлики;
- да ја објасни важноста на масмедиумите во современото општество.

2. КОНКРЕТНИ ЦЕЛИ

Тема: Власт (12 часа)			
Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
<p>Ученикот/ученичката :</p> <ul style="list-style-type: none"> - да прави разлика помеѓу власт и моќ без власт; - да умее да посочува примери за потеклото на власта (како се стекнува власт); - да објсни што е власта и зошто служи; - да ги знае носителите на власта; - да се оспособува да идентификува случаи на злоупотреба на власта; - да ги знае граѓанските должности во однос на управувањето со општеството (граѓанска доблест); - да ги открие причините зошто граѓаните треба да ги почитуваат законите. <p>- Да ги препознава институциите (носителите) на власта во Р.</p>	<p>Управување со општеството</p> <p>Власта во Р. Македонија</p>	<p>Власт, моќ, држава, политика, моќ без власт, извори на власта (правила и закони, обичаи, оп.улоги, институции, морални принципи, согласност), институции (носители на власта), граѓанска доблест, граѓанска должност.</p> <p>Собрание, пратеници, влада,</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Вежба – „Моќ или власт“ во која се бара од учениците да идентификуваат ситуации во кои се демонстрира власт и моќ без власт. -Анализа на текст од Џон Лок, за потребата од власта. - Се анализираат примери на добри и лоши постапки на власта, а потоа се дебатира за политичката одговорност. - Учениците спроведуваат анкета: „Кои се должностите на еден граѓанин во демократијата“, а потоа дебатираат согласно добиените резултати. - Работа во групи, презентации: Зошто треба да се почитуваат законите? Кој за што е задолжен? <p>- Вежба - „Кој колкава</p>

<p>Македонија;</p> <ul style="list-style-type: none"> - да ги знае основните надлежности на носителите на власта во Р. Македонија; - да разликува законодавна, извршна и судска власт; - да знае како се избира собранието, претседателот на државата, владата, народниот правобранител; - да умее да го објасни поимот устав и уставна демократија; - да сфати како преку политичките партии граѓаните ги изразуваат различните интереси (плурализам); - да знае зошто луѓето се здружуваат и зошто стануваат активни членови на заедницата. 		<p>министри, претседател на државата, полиција, судството, народен правобранител, устав и уставна демократија, политички партии, позиција и опозија, плурализам, граѓански здруженија</p>	<p>власт треба да има во училиштето“.</p> <ul style="list-style-type: none"> -се организира средба со претставник на власта и се води разговор околу надлежностите што ги има. - Се изработуваат листи со надлежностите на владата, собранието и претседателот на Р.М. - Се анализира Уставот на Р.М. и се дебатира колку е тој демократски, колку ги заштитува човековите права и слободи. Колку е тој важен за демократијата. - Се анализираат програми на политички партии и се води разговор за целите, активностите, за нивната организираност, кои се нивните ставови. - Се посочуваат примери на граѓански здруженија и се разговара за причините зошто се тие создадени.
---	--	---	---

Тема : Конфликт (7 часа)

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
<p>Ученикот /ученичката :</p> <ul style="list-style-type: none"> - да знае што е мир, како се постигнува и одржува; - да ја сфати толеранцијата како меѓусебно разбирање и почитување; - да знае што е конфликт и како настанува; - да практикува начини на однесување со кои се избегнува конфликт; - да ги познава можните последици од конфликтот; - да прифаќа однесување кое придонесува за сопствената добро и доброто на другите (општествена одговорност); - да научи како да се справи во ситуација кога конфликтот е неизбежен. 	<p>Култура на мирот</p> <p>Настанување и справување со конфликт</p>	<p>Мир, толеранција, конфликт, претконфликтна состојба, видови на конфликт, општествена одговорност, индивидуални и заеднички интереси, општо добро, начини на разрешување на конфликтот (согласот, арбитража, протест, правни норми).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Учениците симулираат конфликтни ситуации и нудат решенија како можат да бидат надминати. - Работа во група - се анализираат текстови во кои се опишани различни видови конфликти. Се води разговор. - Работа во група-изработка на листа на чекори како да се надмине еден конфликт. - Мини истражување – како ги разрешуваме несогласувањата/конфликтите во одделението, во училиштето. Во зависност од добиените резултати се изработува кодекс на однесување.

Тема: Истражување на Меѓународното хуманитарно право (11 часа)

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
<p>Ученикот/ученичката :</p> <ul style="list-style-type: none"> - да ги сфати поимите очевидец и достоинство; - да изгради позитивен став за хуманитарно дејствување; - да ги усвои и објасни поимите хуманитарен чин и социјален притисок; - да ја осознае потребата од учество во хуманитарен чин; - да е оспособи за позитивно справување со социјален притисок; - да анализира кога и на кого му е потребна помош, кога е загрозен нечиј живот; - да развива чувство за солидарност; - да воочува и оценува ситуации на очевидец; 	<p>Очевидец и достоинство</p> <p>Хуманитарен чин и социјален притисок</p> <p>Дилема и очевидец</p>	<p>Очевидец, достоинство</p> <p>Хуманитарен чин, социјален притисок</p> <p>Дилема, очевидец</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Работа во групи-анализа на текстот „Храбриот продавач”. - Се идентификуваат притисоците и ризиците со кои се соочува секој очевидец. - Анализа на приказната „Сама на клупата”. - Вежба- социјален притисок. Учениците осознаваат колкаво е влијанието на средината врз очевидецот, хуманитарниот чин и реакцијата на секој поединец. - Учениците постојано ги читаат правилата за дискусија со цел да ги усвојат и применат во секојдневниот живот. - Истражување на случај „Тој само се забавуваше” - Работен лист- изразување на ставови, што би направиле доколку се најдат на местото на некој настан.

<ul style="list-style-type: none"> - да ги знае правилата кои треба да се почитуваат за време на војна и зошто; - да умее да анализира ситуации и да открива кој е одговорен за нешто што се случило; - да изгради позитивен став кон сите права; - да ги препознава прекршителите на правата; - да знае што е заедничко за човековите права и меѓународното хуманитарно право; - да објасни кога се применуваат човековите права, а кога меѓународното хуманитарно право; 	<p>Основи на Меѓународното хуманитарно право</p> <p>Меѓународното хуманитарно право и човековите права</p>	<p>Војна, прекршени права, правила за време на војна, човекови права, меѓународно право.</p> <p>Право, Универзална декларација за човекови права, Меѓународно хуманитарно право</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Бура на идеи - откривање на поимот „Војна”. - Вежба – Скулптура - учениците препознаваат кои права се прекршени и од кого. - Се воспоставуваат правила на работа и ги почитуваат. - Работа во група-правила на војна- определување на правила за време на војна. - Анализа на текстот „Основи на МХП”. - Работа во групи-се организира квиз, учениците поставуваат прашања и даваат одговори, прават разлики меѓу човековите права и меѓународното право. - Анализа на определени членови од Универзалната декларација за човекови права на ОН. - Воочување на сличности и разлики помеѓу меѓународното хуманитарно право и човековите права.
--	---	--	--

<ul style="list-style-type: none"> - да препознава кога е прекршено меѓународното хуманитарно право; - да сфати како прекршување на едно право доведува до кршење на друго; - да ги препознава институциите за санкционирање на прекршителите на МХП; - да го определи поимот воено злосторство; - да го открие значењето на законите за живот во заедницата; - да умее да ги објасни поимите обичајно право и воено право; - да ги знае последиците од војната и 	<p>Прекршување на Меѓународното хуманитарно право</p> <p>Воено злосторство</p>	<p>Закон, прекршување на право, реакција, санкции (казни)</p> <p>Воено злосторство, воени злосторници, обичајно право, воено право</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Учениците дебатираат на тема: „Да се има закон кој често се крши е подобро отколку да нема закон. - Работа во групи-секоја група добива по едно прекршување на хуманитарното право и прави дијаграм на причини и можни реакции до кои може да доведе кршењето на меѓународното право. - Работни листови-учениците анализираат одредена ситуација и даваат свои одговори за видот на прекршеното правило, причините и последиците од прекршувањето. - Работа во групи-учениците прават листа со постапки кои се забранети со закон и изнесуваат свои ставови за прекршителите на законот. - Техника грозд-учениците преку асоцијации го дефинираат поимот воено злосторство. - Работа во парови-учениците ги искажуваат
--	---	---	---

<p>да процени жртви во конфликти;</p> <ul style="list-style-type: none"> - да објасни кои институции се задолжени да ги казнуваат прекршителите на меѓународното хуманитарно право; - да се залага праведност и одговорност; - да умее да ги процени потребите на жртвите во конфликтот; <p>да го објасни поимот хуманитарна акција.</p> <ul style="list-style-type: none"> - да ги знае предизвиците со кои се соочува хуманитарната акција. 	<p>Санкционирање на прекршувањата на Меѓународното хуманитарно право;</p> <p>Хуманитарна акција</p>	<p>Санкција, конфликт, разрешување на конфликт, жртва</p> <p>Хуманитарна акција, приоритет, човекови потреби</p>	<p>своите чувства кога некој ќе му наштети некому, се согледаат последиците од повредата.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Работа во групи-анализа на текстови, препознавање начините на решавање на проблемите. работни листови-различни пристапи во разрешување на конфликтите (барање правда и заоравање). - Анализа на текстови и фотографии од различни конфликти. Учениците одговараат на прашања што би понеле со себе доколку има војна. Определуваат приоритети. Ги определуваат потребите на луѓето во време на војна. - Техника гроздоопределување на поимот хуманитарна акција и проблемите врзани за неа.
---	---	--	--

Тема: Медиуми (6 часа)			
Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
<p>Ученикот/ученичката :</p> <ul style="list-style-type: none"> - да препознава различни видови на масовни медиуми; - да ја објасни улогата на масовните медиуми во современото општество; - да ги објасни карактеристиките на масовните медиуми; - да ги препознае изворите на информации и да го оценува нивниот квалитет; - да ги разбере последиците од неточното информирање; - да ја сфати потребата од медиумската култура. 	<p>Информирањето во современото општество</p>	<p>Масовни медиуми, електронски медиуми, печатени медиуми, карактеристики на медиумите, информација, комуникација, демант, медиумска култура</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Се изработува листа на електронски и печатени медиуми и се прави анализа на начинот на кој тие информираат. -Учениците ги споредуваат информациите објавени од различни медиуми, а се однесуваат за еден ист настан. Се обидуваат да ја утврдат точноста на информацијата. Се води разговор, заклучуваат која од новинарските куќи најобјективно ја пренеле информацијата. -Учениците изработуваат свој весник, почитувајќи ги критериумите-објективност, точност, редослед на информациите и сл.

3. ДИДАКТИЧКИ ПРЕПОРАКИ

Наставната програма е обликувана согласно на развојните карактеристики на учениците и дидактичките елементи коишто се карактеристични за наставата на современото основно училиште. Наставниците по граѓанско образование своите подаготовки за наставата треба да ги развиваат врз основа на целите по наставни теми и содржини со соодветен избор на методи и активности во наставниот процес.

Наставната програма нуди четири наставни теми за кои се препорачува да се организира интерактивна настава според начелата за внатрешно поврзување на содржините и целите од областа на управувањето со општеството, мирното решавање на конфликтите, почитување на правилата на Меѓународното хуманитарно право за време на војна, како и информирањето во современото општество.

Наставата по граѓанско образование треба да им овозможи на учениците да усвојуваат знаења и вештини и да ги подготвува да размислуваат и прифаќаат вредности кои го унапредуваат функционирањето на современото општество. Поради специфичноста на наставниот предмет во училишната настава не треба да се пристапува површно, ниту независно од историските и општествените услови, туку многу продлабочено во согласност со придобивките во областа на човековите права и слободи и непосредната заштита на човековите права и слободи во нашето општество и преземањето на граѓански обврски. Всушност, неопходно е учениците да се оспособуваат да го применуваат знаењето, да ја сфаќаат важноста од постоењето на власта, обврските кои произлегуваат од поседување на власта, влијанието на граѓанските здруженија врз одлуките на власта.

Истовремено, учениците ќе сфатат како треба да се живее во заедница во која постојат голем број културни разлики помеѓу нејзините членови; ќе се навикнуваат да ги надминуваат меѓусебните недоразбирања

со толеранција и почит, а со тоа и како да го спречуваат создавањето на конфликтите. Ќе стекнат култура на мирот, медиумска култура, ќе преземаат општествена одговорност и на тој начин ќе се развиваат во лојални граѓани на Р. Македонија.

Исто така, може да нагласиме дека наставната програма по граѓанско образование може успешно да се реализира во училишната настава со примена на училишни методи и активности за поттикнување на продлабочено учење со разбирање и расудување, кооперативност, работа во групи, како и со самостојно истражување и откривање на знаењето. Тоа е нужно за да може да се надминува традиционалниот начин на учењето во наставата коешто е ориентирано само кон стекнување на енциклопедиско знаење. Наставниците по граѓанско образование треба да придонесат за создавање демократска училишна клима во паралелката, да се грижат за поттикнување и интегрирање на учењето со активностите и однесувањето на учениците во паралелката, училиштето и пошироката средина. Низ истражувачките активности, проектните работилници и сл. учениците треба да го изнесуваат своето мислење, да прифаќаат вредности од областа на човековите права и за демократското уредување на општеството, да се воспитуваат за соработка и солидарност со другите.

Битна цел на наставата по граѓанско образование е не само да се учи, туку и да се воспитува во добро однесување кон себе и кон другите, да поттикнува кај учениците заедничко меѓусебно комуницирање и во согласност со постигањата во остварување на човековите права, демократско уредување на општеството и градење на нашиот општествен и културен идентитет.

Наставата по граѓанско образование редовно се планира, организира и остварува со предвидениот фонд на часови што е утврден со наставниот план. Учениците во наставата се оценуваат со бројчана оценка која има влијание на општиот успех.

– *Препораки за користење на годишниот фонд на часови (ориентационо планирање на наставните часови по наставни теми и целини).*

Препораките за годишниот фонд на часовите се дадени како ориентација, заедно со конкретните цели и теми/содржини што, секако, не треба да го ограничува нивното прераспределување според потребите при реализацијата. Поинаквото користење на часовите треба да го проценува предметниот наставник според достигнувањата на неговите ученици, т.е. според промените во квалитетот на знаењата и способностите кои тие ги постигнуваат.

– *Наставни средства:*

- учебник избран на ниво на училиштето за соодветниот предмет, одобрен од страна на министерот;
- други извори на учење во непосредната околина, посета на специјализирани институции и соработка со стручни лица од локалната средина;
- енциклопедии, речници, списанија, дневен печат, законски акти, меѓународни документи;
- Интернет, популарни илустрирани образовни софтвери;
- аудио-визуелни средства и други средства соодветни на предметот.

4. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

– *Следење на постигањата на учениците*

Во текот на наставата редовно се следат и вреднуваат постигањата на учениците, се прибираат показатели за нивната активност, за нивната мотивираност за учење, за соработката со другите ученици и сл. (формативно оценување. Оваа компонента е составен дел на планирањето на наставникот за наставата и учењето.

Во програмата се наведени начините на следење, проверување и оценување на постигањата на учениците во рамките на наставните теми.

Начини на проверување и оценување: усно, писмено, презентација.

Други средства и постапки за следење и оценување: говорни вежби; разговор/дијалог наставник–ученик, како и ученик–ученик; домашни работи, податоци од истражувачка работа. Оценувањето се врши со нумерички оценки.

5. ПРОСТОРНИ УСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗИРАЊЕ НА НАСТАВНИТЕ ПРОГРАМИ

Наставната програма по македонски јазик се реализира во простор и со опрема според Нормативот за простор, опрема и наставни средства за деветгодишното основно образование.

6. НОРМАТИВ ЗА НАСТАВЕН КАДАР

Наставата по наставниот предмет *граѓанско образование* ја изведува наставник со завршени студии по *социологија*.

Доколку на конкурсот не се јави наставник - дипломиран социолог, тогаш наставата може да ја реализира и наставник со завршени студии по филозофија и наставник со завршени студии по историја.

Потпис и датум на утврдување на наставната програма

Наставната програма по *граѓанско образование* за VIII одделение на осумгодишното основно образование, односно IX одделение на деветгодишното основно образование, на предлог на Бирото за развој на образованието, ја утврди

на ден

Министер

Никола Годоров

